

2. Inventarizasiyani o'tkazishning asosiy qoidalari

2.7. Hisobot yilidagi inventarizasiyalar soni, ularni o'tkazish sanasi, aktivlar va majburiyatlar ro'yxati xo'jalik yurituvchi sub'yekt rahbari tomonidan belgilanadi, bundan mazkur standartning [1.5](#) va [1.6-bandlarida](#) nazarda tutilgan hollar mustasno.

2.8. Inventarizasiyani o'tkazish uchun xo'jalik yurituvchi sub'yektlar quyidagi tarkibida doimiy ishlaydigan inventarizasiya komissiyalari tuziladi:

xo'jalik yurituvchi sub'yekt rahbari yoki uning o'rinbosari (komissiya raisi);

bosh buxgalter;

buxgalteriya hisobi xizmati rahbarlari (keyingi o'rinlarda — bosh buxgalter).

Inventarizasiya komissiyasi tarkibiga xo'jalik yurituvchi sub'yektning ichki audit xizmati vakillari kiritilishi mumkin.

Ishlar hajmi katta bo'lganda aktivlar va majburiyatlarni inventarizasiyasini bir vaqtda o'tkazish uchun quyidagi tarkibida ishchi inventarizasiya komissiyalari tuziladi:

inventarizasiyani tayinlagan xo'jalik yurituvchi sub'yekt rahbarining vakili (komissiya raisi);

mutaxassislar: tovarshunos, muhandis, texnolog, mexanik, ishni yurituvchi, iqtisodchi, buxgalteriya hisobi xizmati xodimi (keyingi o'rinlarda — buxgalteriya) va boshqalar.

Komissiya tarkibiga inventarizasiya qilinayotgan qiymatliklar, narxlar va boshlang'ich hisobni yaxshi biladigan tajribali xodimlar kiritilishi kerak.

Birgina moddiy javobgar shaxslarda xuddi shu xodimni ketma-ket ikki marta ishchi inventarizasiya komissiyasining raisi qilib tayinlash taqiqlanadi.

Doimiy ishlaydigan va ishchi inventarizasiya komissiyalarining shaxsiy tarkibini xo‘jalik yurituvchi sub’yekt rahbari tasdiqlaydi (1-ilovaga* muvofiq buyruq, qaror, farmoyish).

Inventarizasiyani o‘tkazishda komissiyaning hattoki bitta a‘zosi yo‘q bo‘lsa, bu hol inventarizasiya natijalarini haqiqiy emas deb topish uchun asos bo‘lib xizmat qiladi.

2.9. Doimiy ishlaydigan inventarizasiya komissiyalari:

qiymatliklar saqlanishini ta‘minlashga doir profilaktika ishlarini o‘tkazadi, zarurat bo‘lganda o‘z majlislarida qiymatliklarning saqlanishi masalalari bo‘yicha syex, bo‘lim, sho‘balar rahbarlarining axborotlarini tinglaydi;

inventarizasiya o‘tkazilishini tashkil etadi va ishchi inventarizasiya komissiyalari a‘zolariga yo‘l-yo‘riq berishni amalga oshiradi;

inventarizasiya to‘g‘ri o‘tkazilganini nazorat tariqasida tekshiruvlarni amalga oshiradi, shuningdek, inventarizasiyalar orasidagi davrda saqlash va qayta ishlash joylarida tovar-moddiy qiymatliklarni tanlab inventarizasiyadan o‘tkazadi;

inventarizasiya natijalari to‘g‘ri chiqarilganini, bazalar, omborlar, omborxonalar, syexlar, qurilish uchastkalari va boshqa saqlash joylarida qiymatliklarni qayta o‘zaro o‘rniga hisobga olish bo‘yicha takliflar asosli ekanligini tekshiradi;

zarur hollarda (inventarizasiya o'tkazish qoidalari jiddiy buzilganligi aniqlangan va boshqa hollarda) xo'jalik yurituvchi sub'yekt rahbarining topshirig'iga binoan takroriy yalpi inventarizasiyalarni o'tkazadi;

qiymatliklar kamomadi yoki ularni buzilishiga, shuningdek, boshqa buzilishlarga yo'l qo'ygan shaxslardan olingan tushuntirishlarni ko'rib chiqadi va aniqlangan kamomadlar hamda qiymatliklarni buzilishidan ko'rilgan yo'qotishlarni bir izga solish tartibi to'g'risida taklif beradilar.

2.10. Ishchi inventarizasiya komissiyalari:

saqlash va ishlab chiqarish joylarida qiymatliklar va pul mablag'larini inventarizasiyasini amalga oshiradi;

xo'jalik yurituvchi sub'yekt buxgalteriyasi bilan birgalikda inventarizasiya natijalarini aniqlashda ishtirok etadi va kamomadlar hamda qayta navlarga ajratishdagi ortiqcha chiqishlarni bir birini qoplashga olib borish, shuningdek tabiiy yo'qolish me'yorlari doirasida kamomadlarni hisobdan o'chirish bo'yicha takliflar ishlab chiqadi;

tovar-moddiy qiymatliklarni qabul qilish, saqlash va berishni tartibga solish, hisobga olish va ular saqlanishini nazorat qilishni yaxshilash, shuningdek me'yordan ortiqcha va ishlatilmaydigan moddiy qiymatliklarni sotish masalalari bo'yicha takliflar kiritadi;

quyidagi hollar uchun javobgar bo'ladi :

a) xo'jalik yurituvchi sub'yekt rahbarining buyrug'iga muvofiq inventarizasiyani o'z vaqtida o'tkazish va uni o'tkazish tartibiga rioya qilish uchun;

b) tekshirilayotgan asosiy vositalar, tovar-moddiy qiymatliklar, pul mablag'lari va hisob-kitoblar

vositalarining haqiqatdagi qoldiqlari to'g'risidagi ma'lumotlar ro'yxatga to'liq va aniq qayd etilishi uchun;

v) tovar-moddiy qiymatliklarning ular narxi belgilanadigan farqlovchi belgilari (turi, navi, rusumi, hajmi, preyskurant bo'yicha tartib raqami, artikuli va h.k.) ro'yxatda to'g'ri ko'rsatilishi uchun;

g) belgilangan tartibga muvofiq inventarizasiya materiallari to'g'ri va o'z vaqtida rasmiylashtirilishi uchun.

Inventarizasiya komissiyalari a'zolari tovarlar, materiallar va boshqa qiymatliklar kamomadi va rastratasini yoki ortiqcha chiqqanini yashirish maqsadida ro'yxatga qiymatliklarning haqiqatdagi qoldiqlari to'g'risida ataylab noto'g'ri ma'lumotlarni kiritganlik uchun belgilangan tartibga muvofiq javobgarlikka tortiladilar. Mol-mulkning haqiqatdagi mavjudligini tekshirishni boshlashdan oldin inventarizasiya komissiyasi inventarizasiya paytidagi eng so'nggi kirim-chiqim hujjatlarini yoki moddiy vositalar va pul mablag'lari harakati to'g'risidagi hisobotlarni olishi kerak.

Inventarizasiya komissiyasining raisi hisobotlarga ilova qilingan barcha kirim-chiqim hujjatlariga «inventarizasiyagacha ...da (sana)» deb ko'rsatgan holda viza qo'yadi, bu esa buxgalteriyaga hisob ma'lumotlari bo'yicha inventarizasiyani boshlash paytida mol-mulk qoldiqlarini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qilishi kerak.

Moddiy javobgar shaxslar inventarizasiya boshlanishiga qadar mol-mulkka doir barcha kirim-chiqim hujjatlari buxgalteriya yoki komissiyaga

topshirilgani va ular javobgarligiga kelib tushgan barcha qiymatliklar kirim qilingani, chiqib ketganlari esa chiqimga hisobdan o‘chirilgani to‘g‘risida tilxat beradilar. Mol-mulkni xarid qilishga hisobdor summalari yoki uni olish uchun ishonchnomalari bo‘lgan shaxslar ham shunday tilxat beradilar.

2.11. Inventarizatsiyani o‘tkazish oldidan ishchi inventarizatsiya komissiyalari a‘zolariga buyruq, komissiya raislariga esa plombir topshiriladi (inventarizatsiya komissiyasining barcha ish davri davomida plombir komissiya raisida saqlanadi). Buyruqda inventarizatsiyani o‘tkazish bo‘yicha ishni boshlash va tugatish muddatlari belgilanadi.

Agar mol-mulkni inventarizatsiya bir necha kun mobaynida o‘tkazilsa, moddiy qiymatliklar saqlanayotgan xona inventarizatsiya komissiyasi ketayotganida muhrlanishi kerak. Inventarizatsiya komissiyalari ishida tanaffus bo‘lganda (tushlik vaqti, tunda, boshqa sabablarga ko‘ra) ro‘yxatlar inventarizatsiya o‘tkazilayotgan yopiq xonadagi yashikda (javon, seyfda) saqlanishi shart.

Buyruqlar buxgalteriya tomonidan inventarizatsiyani o‘tkazish to‘g‘risidagi buyruqlar bajarilishini nazorat qilish kitobida ro‘yxatga oladi (2-ilova^{*}).

2.12. Tovar-moddiy qiymatliklarning haqiqatda mavjudligini tekshirishga kirishishdan oldin ishchi inventarizatsiya komissiyasi quyidagilarga majbur:

yordamchi binolar, yerto‘lalar va qiymatliklar saqlanadigan, alohida kirish-chiqish eshiklari bo‘lgan boshqa joylarni plombalashga;

og'irlikni o'lchaydigan barcha asboblarni sozlanganini tekshirishga va ularni tamg'alashning belgilangan muddatlariga rioya qilishga.

2.13. To'satdan o'tkaziladigan inventarizatsiyalarda barcha tovar-moddiy qiymatliklar inventarizatsiya komissiyasi ishtirokida, qolgan hollarda esa — oldindan tayyorlab qo'yiladi. Qiymatliklar guruhlariga bo'linishi, navlarga ajratilishi va ular sonini sanash uchun qulay bo'lgan ma'lum tartibda nomlari, navlari, hajmlari bo'yicha joylashtirilishi kerak.

2.14. Asosiy vositalar, xom ashyo, materiallar, tayyor mahsulot, tovarlar, pul mablag'lari va boshqa qiymatliklarni inventarizatsiyasi ularning har bir joylashgan joyi va ana shu qiymatliklarni saqlayotgan javobgar shaxs bo'yicha o'tkaziladi.

Haqiqatdagi qoldiqlarni tekshirish moddiy javobgar shaxslarning (kassirlar, xo'jalik, savdo korxonasi, omborxona, tayyorlov punkti va hokazolar mudirlari) majburiy ishtirok etishi bilan amalga oshiriladi.

Inventarizatsiya paytida qiymatliklarning mavjudligi majburiy sanash, tarozida tortish, o'lchash yo'li bilan aniqlanadi.

Mol yetkazib beruvchining ochilmagan o'ramida saqlanayotgan materiallar va tovarlar bo'yicha ushbu qiymatliklar miqdori istisno tariqasida hujjatlar asosida, ushbu qiymatliklar bir qismini naturada (tanlab olib) majburiy tekshirish bilan aniqlanishi mumkin. Idishsiz uyulgan mahsulotlar og'irligi (yoki hajmi)ni o'lchash va texnik hisob-kitoblar asosida aniqlashga yo'l qo'yiladi; o'lchash dalolatnomalari va hisob-kitoblar ro'yxatga ilova qilinadi. Tarozida tortiladigan ko'p miqdordagi tovarlar

inventarizasiya qilinganda tarozida tortish qaydnomalarini ishchi inventarizasiya komissiyasining a'zolaridan biri va moddiy javobgar shaxs yuritadi. Ish kuni oxirida (yoki tarozida tortish tugagach) ana shu qaydnomalar ma'lumotlari solishtiriladi va chiqarilgan yakun inventarizasiya ro'yxatiga qayd etiladi. Taroziida tortish qaydnomalari ro'yxatga ilova qilinadi.

2.15. Inventarizasiya qilinadigan qiymatliklar va ob'yektlarning nomlari va ularning miqdori ro'yxatlarda nomenklatura bo'yicha va hisobda qabul qilingan o'lchov birliklarida ko'rsatiladi.

2.16. Ro'yxatlar ishchi inventarizasiya komissiyasining barcha a'zolari va moddiy javobgar shaxslar tomonidan imzolanadi. Ro'yxat oxirida moddiy javobgar shaxslar komissiya qiymatliklarni ularning ishtirokida tekshirganini, komissiya a'zolariga nisbatan hech qanday da'volar yo'qligi va ro'yxatda keltirilgan qiymatliklar mas'ul saqlashga qabul qilinganini tasdiqlaydigan tilxat beradi.

Qiymatliklarning haqiqatda mavjudligini tekshirishda moddiy javobgar shaxslar o'zgargan holda inventarizasiya ro'yxatlariga qiymatliklarni qabul qilgan shaxs ularni olganligi, topshirgan shaxslar esa ularni topshirganligi xususida imzo chekadilar.

Xo'jalikka tegishli bo'lmagan, biroq unda saqlanayotgan qiymatliklarga alohida ro'yxatlar tuziladi.

2.17. Inventarizasiyada mazkur Standart bilan tasdiqlangan inventarizasiya bo'yicha boshlang'ich hisob hujjatlashtirishning namunaviy shakllari qo'llaniladi. Inventarizasiyada inventarizasiya bo'yicha boshlang'ich hisob hujjatlariga aktivlar va majburiyatlar

xususiyatlaridan kelib chiqib aniqlanadigan qo'shimcha rekvizitlar kiritilishi mumkin.

Ish hayvonlari va mahsuldor mollar, parranda va asalari oilalari, ko'p yillik o'simliklar, ko'chatzorlar inventarizasiya qilinganda qishloq xo'jalik korxonalari uchun tasdiqlangan ro'yxat shakllari qo'llaniladi.

2.18. Inventarizasiya ro'yxatlari texnika vositalari, axborot tizimi va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda yoki qo'lda to'ldirilishi mumkin.

Qo'lda tuziladigan inventarizasiya ro'yxatlari aniq va tushunarli qilib to'ldiriladi. Hech qanday bo'yash va o'chirishlarga yo'l qo'yilmaydi.

Inventarizasiya ro'yxatining har bir sahifasida so'z bilan tovar-moddiy qiymatliklar tartib raqamlari soni va ushbu qiymatliklar qanday o'lchov birliklarida ko'rsatilganidan qat'i nazar, mazkur sahifada yozilgan barcha qiymatliklar miqdorining umumiy yakuni ko'rsatiladi.

Ro'yxatlarning barcha nusxalarida xatolarni tuzatish noto'g'ri yozuvlar ustiga chizish va chizilganlari ustiga to'g'ri yozuvlarni qo'yish yo'li bilan amalga oshirilishi kerak. Tuzatishlar izoh berilgan va inventarizasiya komissiyasining barcha a'zolari va moddiy javobgar shaxslar tomonidan imzolangan bo'lishi kerak.

Inventarizasiya ro'yxatlarida to'ldirilmagan satrlarni qoldirishga yo'l qo'yilmaydi. Ro'yxatlarning oxirgi varaqlarida to'ldirilmagan satrlar ustiga chizib qo'yiladi.

2.19. Moddiy javobgar shaxslar inventarizasiyadan keyin inventarizasiya ro'yxatlarida xatolarni aniqlagan hollarda ular tezda (ombor, omborxona, shu'ba va hokazolar ochilguniga qadar) buni ishchi inventarizasiya

komissiyasiga ma'lum qilishlari kerak. Moddiy javobgar shaxslarning kamomad yoki ortiqcha chiqish tovar-moddiy qiymatliklar nomidagi xato, o'tkazib yuborish, yanglishish va hokazolar tufayli yuz bergani xususidagi tushuntirishlari ombor, omborxona, shu'ba ochilguniga qadar qabul qilinadi. Ishchi inventarizasiya komissiyasi ko'rsatilgan faktlarni tekshirishni amalga oshiradi va ular tasdiqlangan holda aniqlangan xatolarni belgilangan tartibda tuzatadi.

2.20. Xo'jalik yurituvchi sub'yektlar rahbarlari tovar-moddiy qiymatliklar va pul mablag'larining to'g'ri hamda o'z vaqtida o'tkazilishi va ularning kutilmaganda o'tkazilishini ta'minlash uchun javobgardir. Ular qiymatliklarning haqiqatda mavjudligini qisqa muddatlarda to'liq va aniq tekshirishni ta'minlaydigan sharoitlarni yaratib berishlari shart.

Bosh buxgalter tegishli bo'linmalar va xizmatlar rahbarlari bilan birgalikda inventarizasiya o'tkazishning belgilangan qoidalariga rioya etilishini sinchiklab nazorat qilishga majbur.

2.21. Товар-moddiy qiymatliklarni inventarizasiyasi bilan bir vaqtda xo'jalik yurituvchi sub'yektning buxgalteriyasi barcha tegishli schyotlar bo'yicha yozuvlarni korrespondensiyalanuvchi schyotlar bilan qiyoslagan holda tekshirishi kerak. Masalan, asosiy vositalar bo'yicha (kapital qo'yilmalarning tegishli schyotlari bilan kelishtirilgan holda) foydalanishga qabul qilingan barcha ob'yektlar hisobga olinganligi; tovar-moddiy qiymatliklar bo'yicha — barcha kelib tushgan qiymatliklar kirim qilinganligi, chiqib ketganlari esa hisobdan chiqarilganligi va hisobda aks ettirilganligi;

tugallanmagan ishlab chiqarish bo'yicha — barcha xarajatlar ishlab chiqarilgan mahsulotga hisobdan chiqarilganligi va hokazolar aniqlanishi zarur.

2.22. Inventarizasiyani rasmiylashtirish uchun 5 — 18-ilovalarga* muvofiq aktivlar va majburiyatlar inventarizasiyasi bo'yicha boshlang'ich hisob hujjatlari shakllari qo'llaniladi.

2.23. Inventarizasiya tugaganidan keyin inventarizasiya to'g'ri o'tkazilganini nazorat tariqasida tekshirishlar o'tkazilishi mumkin. Ularni inventarizasiya komissiyalari a'zolari va moddiy javobgar shaxslar ishtirokida albatta inventarizasiya o'tkazilgan ombor, omborxona, shu'ba va hokazolar ochilishiga qadar o'tkazish kerak. Inventarizasiyalar to'g'ri o'tkazilganini nazorat tariqasida tekshirish natijalari dalolatnoma bilan rasmiylashtiriladi (3-ilova*) va inventarizasiya to'g'ri o'tkazilganligini nazorat tariqasida tekshirishlarni hisobga olish kitobida ro'yxatga olinadi (4-ilova*).